

פֶּרֶק ראשון סוד הַיְאֹוֶשׁ

בְּפֶרֶק זֶה נִלְמַד אֶת אֶחָד הַסּוּדוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁגָּלָה רַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ עַל יְדֵי תַלְמִידוֹ רַבִּי נָתָן, סוּד הַיְאֹוֶשׁ.

הַקּוּרָא הַיָּקָר מִן הַסֵּתֶם פּוֹעֵר עֵינָיו בְּתַמְהוּן; וְכִי אֵיזָה דְּבָר טוֹב יָכוֹל לִהְיוֹת בַּיְאֹוֶשׁ! וּבִכֵּן, הַסְכִּיתוּ וְשִׁמְעוּ: יִשְׁנֹו סוּג שֶׁל יְאֹוֶשׁ, שֶׁלֹא רַק שֶׁהוּא טוֹב, אֲלָא גַם הַכֶּרְחִי בְּיוֹתֵר בְּשִׁבְלִי תַקוּן הָעוֹלָם וְהַגָּאֻלָּה הַפְּרָטִית וְהַכְּלָלִית.

בְּשִׁירַת 'הַאֲזִינוּ' נֶאֱמַר "כִּי יִדִּין ה' עֲמוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי אָזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוּר וְעֲזוּב" (דְּבָרִים לֵב, לו), עַל כֵּךְ אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל: "אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שִׁיתְיָאֶשׁוּ מִן הַגָּאֻלָּה, שְׁנֶאֱמַר 'וְאָפַס עֲצוּר וְעֲזוּב' - כְּבִיכּוֹל אֵין סוֹמֵךְ וְעוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל", וּמִפְּרֵשׁ רַש"י: "שִׁיְהִיו שְׁפָלִים לְמָאד, וְאוֹמֵר 'אֵין עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ' שִׁיְהִיו מְתִיָּאֲשִׁין מִן הַגָּאֻלָּה" (גִּמְרָא סְנֵהֲרִין צו).

מִסְבִּירִים חַז"ל אֶת הַפֶּסוּק: מְתִי יִתְקִים "כִּי יִדִּין ה' עֲמוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם", כְּלוֹמַר מְתִי תִהְיֶה הַגָּאֻלָּה? כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִרְאֶה שְׁמִתְקִים בְּעַם יִשְׂרָאֵל "כִּי אָזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוּר וְעֲזוּב", דִּהְיִנוּ שֶׁהֵם נִמְצָאִים בְּשִׁפְלוּת גְּדוֹלָה כְּזוֹ, עַד שֶׁהֵם מְתִיָּאֲשִׁים מִהַגָּאֻלָּה וְאוֹמְרִים בְּלִבָּם: אֵין סוֹמֵךְ וְעוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל, אֲזוּ, וְרַק אֲזוּ, יִדִּין ה' אֶת עֲמוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם וְתִבּוֹא הַגָּאֻלָּה.

וְכִמוֹ שֶׁמִּסְבִּירִים הַמִּפְרָשִׁים, שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִגִּיעַ לְכֹזֶה שֶׁפֶל הַמַּדְרָגָה, עַד שִׁיתְיָאֶשׁוּ לּוֹמֵר שֶׁתִּתְכֵּן גָּאֻלָּה, כִּי זֶה יִהְיֶה רְחוּק לְגַמְרִי מִן הַהֶגְיוֹן.

למדנו מכאן מסקנה מעניינת וחשובה: היאוש מהגאולה, לא רק שאינו מעכב אותה, אלא מקרב אותה, ויתרה מכך – שלב הכרחי שבלעדי לא תוכל לבוא הגאולה!

לצפות או להתיאש?

על כך שואל רבי נתן בלקוטי הלכות (מתנה ה' אות לג), הרי זה לא מובן כלל, וכי איך אפשר להתיאש מהגאולה?! הרי מובא בהמשך דברי הגמרא הנזכרת, שאין לצפות לשום קץ שבעולם שמרמז באיזה פסוק – "תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום [כשם שתהום אין לו קץ וסוף, כך אין אדם יכול לעמד על סוף פסוק זה] 'כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו, כי בא יבא לא יאחר' (חבוק ב, ג) לא כרבותינו... ולא כרבי שמלאי... ולא כרבי עקיבא..." כלומר, אל תצפו לקץ שהיו רבותינו דורשים לפי פסוקים שונים, ובהמשך מובא: "אמר רבי יונתן תפח עצמן [רוחם] של מחשבי קצין שהיו אומרים כיון שהגיע עת הקץ ולא בא, שוב אינו בא, אלא חכה לו שנאמר "אם יתמהמה חכה לו".

הרי שתי המימרות הללו של חז"ל נראות לכאורה פסותרות זו את זו, איך שידך להתיאש מן הגאולה, הלא צריך לחכות למשיח בכל יום שיבוא, כמו שנאמר שם בפסוק "אם יתמהמה חכה לו"? וכיצד יתכן שהגמרא סותרת את עצמה באותה סגיה, ובפרט כשבהמשך היא מביאה פסוקים מהנביאים שמהם אנחנו רואים כמה מחיבים ליחל ולצפות לגאולה!

על רבי נתן עצמו מספר שאמר: "אפלו כשאהיה בבין השמשות האחרון של אלף הששי, ואראה שהגאולה עדין לא באה, אף על פי כן אאמין באמונה שלמה בביאת המשיח!" (שיח שרפי קדש ב, תקיג)

אם כן, איך חז"ל אומרים לנו שרק אחרי שנתיאש, תבוא הגאולה?

סוד עצום

השאלות הללו הן הקדמה לנקדה נפלאה שמאירה באור עצום את החשף הסמיך של אחרית הימים. רבי נתן מגלה לנו על פי דברי חז"ל סוד עמק ונשגב, סוד שקשור להנהגה המפלאה של השם יתברך שמשלכת מ'צדקה' ומשפט, שלוב שאינו מוכן בשכל האנושי, משום שצדקה – פרושו לתת בחסד למי שלא מגיע לו, ומשפט – משמעותו לתת רק למי שמגיע לו.

רבי נתן מזכיר הרבה בספריו את דברי חכמינו ז"ל שאמרו "ייתי ולא אחמיניה" – שיבוא משיח ולא אצכה לראות את ביאתו (סנהדרין דף צח:), אותם צדיקים ראו את החשף הרוחני הגדול והנורא שיהיה בדור שלפני ביאת המשיח, שפחדו להיות בדור ההוא. אף על פי שאחרי החשף יהיה אור גדול, אבל הם התיראו שמא לא יוכלו לעמוד בנסיונות שיהיו באותו דור.

אבל אותנו, בני הדור האחרון, לא שאלו אם אנחנו רוצים להיות כאן בזמנים האלו. אחד מגדולי חסידי ברסלב כתב באחד ממכתביו "אנו – שיש לנו כבר את רבנו הקדוש ורבי נתן – אומרים: ייתי ואחמיניה! שיבוא משיח ונצכה לראותו!"

כי את זאת צריכים אנחנו לדעת, שזה לעמת זה עשה אלקים, ואם באחרית הימים יהיה חשף גדול, גם יהיה אור גדול מאד – אורו של הצדיק.

על פי השכל האנושי אפסה תקנה

ובכן שימו לב: מה שביא את הגאולה, זה העבודת השם שלאחר היאוש. תורה ותפלה של אנשים המיאשים כבר מהצלחתם ועובדים את השם על אף יאושם – היא זו שתביא את הגאולה. וזו לשונו הקדושה של רבי נתן:

"כי קץ הגאלה נמשך מבחינת דרכי ה' שהם בחינת משפט וצדקה, שאי אפשר להבין כלל. כי הגאלה תהיה רק בצדקה וחסד חנם לבד, כמו שכתוב 'למעני למעני אעשה' וכו' אף אף על פי כן יהיה בבחינת משפט. וזה בחינת מימרא הנ"ל 'אין בן דוד בא עד שיתאשו מן הגאלה' וכו' הינו שייכנו שלפי מעשיהם אין תקוה חס ושלום, ואף על פי כן יחזקו עצמן בכח הצדיקי אמת לחטף תורה ותפלה ומעשים טובים כל מה שיוכלו לחטף, ולקוות לחסדי השם שיעשה צדקה במשפט כנ"ל".

כלומר, כל אחד מאתנו שסגל לעצמו כל מיני הנהגות טובות בעבודת השם והחזיק בהן; למוד תורה, התבודדות, תקון חצות, טבילות במעינות, נסיעות לאומן, קריאת זהר, למוד ספרי רבנו, אמירת פרק שירה, נשמת כל חי ושיר השירים, עשית צדקה וחסד ועוד ועוד - אחרי כל אלו, הבעל-דבר עומד ומלגלג עלינו בפה מלא "מה אתה חושב שזה יעזר לך?!"

וכלנו רואים שהוא צודק. כל זאת בלי רבנו כמוכן. מדוע? נקח דגמה אחת: כתוב שלשון הרע שקול כנגד שלשת העבירות החמורות (ערכין טו ב), רבנו בחיי מוסיף, שכל המצוות של המספר עוברות לזה שספר עליו, ואלו כל העבירות של אותו אדם עוברות אל המספר. כעת, אומר לך היצר הרע: דברת לשון הרע? כל למוד התורה, ההתבודדות, הטבילות במעינות, הצדקה והגמילות חסדים וכו' וכו' - הכל הכל עובר לזה שדברת עליו לשון הרע!

דגמה נוספת: נאמר על מי שכוועס "כאלו עובד עבודה זרה" "כל מיני גיהנם שולטים בו" "טרף נפשו באפו", דהינו שהוא מאבד את כל המצוות והמעשים טובים שלו. כל הדברים האלו כתובים בדברי חז"ל (שבת קה: אבות דרבי נתן, זהר תצוה דף קפ"ב).

חִיבִים לְהַקְשִׁיב לְצַדִּיק

נְדָמָה שְׁלֹא צָרִיף לְהוֹסִיף יוֹתֵר. כָּל אַחַת מִשְׁתִּי הַדְּגָמָאוֹת הִלְלוּ בְּלִבָּד מִמְּחִישָׁה אֶת הָעֲנִיָּן וּמִסְפִּיקָה בְּשִׁבִּיל לְהַגִּיעַ לִיְאוּשׁ גָּמוּר. בְּשִׁכָּל הָאֲנוּשֵׁי שְׁלָנוּ נִרְאָה, שְׁמֹאֲחֵר וְאָנוּ נִכְשָׁלִים פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם בְּדִבְרֵים אֱלוֹ וּבַעֲדוֹר עֲנִיָּנִים, חָבֵל עַל כָּל הַלְמוּד וְהַתְּפִלָּה וְכָל הָעֲבוּדוֹת הַקְּדוּשׁוֹת, הָרִי בֵּין כֹּה וְכֹה הַכֹּל יוֹרֵד לְטִמְיוֹן! כָּל זֹאת כְּמוּכָן לְפִי הַדְּעַת הַנְּמוּכָה שְׁלָנוּ.

אָבֵל עֲלִינוּ לְשִׁמְעַ לֹא לְשִׁכָּל שְׁלָנוּ, אֲלֹא לְצַדִּיק הָאֲמֵת, וְהוּא אוֹמֵר לָנוּ: אַתֶּם יוֹדְעִים מָה הַפְּרוּשׁ 'אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שִׁיתִּיאֲשׁוּ מִהַגָּאֻלָּה? "שְׁכַשְׁיבִינוּ שְׁלִפִי מַעֲשִׂיהֶם אֵין תִּקְוָה חֵס וְשָׁלוֹם, וְאִף עַל פִּי כֵן יִחְזָקוּ עֲצָמָן בְּכַח הַצַּדִּיקִי אֲמֵת לְחֹטֵף תּוֹרָה וְתַפְלָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כָּל מָה שִׁיוֹכְלוּ לְחֹטֵף, וּלְקוּוֹת לְחֹסְדֵי הַשֵּׁם שִׁיעֲשֶׂה צְדָקָה בְּמִשְׁפָּט" – זֶה מָה שִׁיבִיא אֶת הַגָּאֻלָּה.

כְּלוּמֹר, לְפִי הַהֲגִיוֹן שְׁלָנוּ וּלְפִי הַבְּנִתָנוּ בַּתּוֹרָה, אֵין לָנוּ סְכוּי, וְאֵם כֵּן נִשְׁאַלֵת הַשְּׁאֵלָה: אִז מָה אַתָּה מִחְפֵּשׁ? בְּשִׁבִּיל מִי אַתָּה מְתַאֲמֵץ? – לְמַעַן שְׁמוּ בְּאֵהְבָה!

"וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק יִגְעַתִּי"

חֲכָמֵינוּ ז"ל מְסַפְּרִים עַל הָאֲמוּרָא רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁלִפְנֵי הַסֵּתֶלְקוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם הִרְאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה נִהְרֵי אֶפְרָסְמוֹן – שְׁכָרוֹ בְּגֵן עֵדֶן, וּמִרְבַּ תְּשׁוּקָתוֹ לְזִכּוֹת לְחַלְקוֹ הַטּוֹב בְּעוֹלָם הַבָּא צָפָה כְּבֹר לְהַסֵּתֶלֶק מִהָעוֹלָם. בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר לְתַלְמִידָיו: אֲשִׁירִיכֶם עוֹסְקֵי הַתּוֹרָה! אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּנוּ, מָה רְאִיתָ? אָמַר לָהֶם: שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה נִהְרֵי אֶפְרָסְמוֹן נָתַן לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁכְרַת תּוֹרָתִי, וְאִז אָמַר אֶת לְשׁוֹן הַפִּסְטוֹק: "וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק יִגְעַתִּי, לְתַהוֹ וְהִבֵּל כְּחֵי כְלִיתִי, אֲכֵן מִשְׁפָּטִי אֶת ה' (יִשְׁעִיהַ מֵט)" (מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא פָּרַשְׁתַּ בְּרֵאשִׁית סִימָן א', וַיְחִי סִימָן ד').

אל מה התכוון רבי אבהו? מסבירים הספרים הקדושים ש'ריק' אותיות 'קרי', רבי אבהו לפי גדלתו העצומה היה אצלו פגם דק מן הדק, אולי במחשבה, ו"צדיקים הקדוש ברוך הוא מדקדק עמם כחוט השערה", והרי כתוב בזהר שצדיק הוא מי שנוטר הברית, רבי אבהו סבר שאינו במדרגת צדיק וממילא כל יגיעתו וטרחתו בתורה היא לריק ולתהו, שעל זה אנוחנו מבקשים בכל יום בתפלת 'ובא לציון' 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה', כיון שיש קלפות שלוקחות את התורה והתפלה של מי שאינו מתנהג כראוי. רבי אבהו סבר שלפי מדרגתו כל עבודתו לריק והנה, רגעים אחדים לפני שהוא עוצם את עיניו – מראה לו הקדוש ברוך הוא שכר שאפלו צדיקים גדולים לא זוכים לו! שמן-אפרסמון היה הבשם הכי יקר בזמנו, בקבוק קטן ממנו עלה הון תועפות, כעת נתאר לעצמנו נהר כמו ה'בוג' ה'ירדן' או ה'מיסיפי' – נכפיל זאת בשלש עשרה נהרות אפרסמון – וזהו רק משל בעלמא לשכר העצום שהמתין לרבי אבהו בעולם האמת!

בלי נגיעה עצמית

ומדוע זכה רבי אבהו לשכר עצום כזה? משום שסבר שלא יקבל שום שכר וכל עבודתו היתה רק למען שמו באהבה, לכבודו יתברך בלי שום נגיעה עצמית.

שיחה נוראה אומר רבנו הקדוש, המובאת ב'שיחות הר"ן' סעיף מח: "כל זמן שאינו חזק בדעתו שתמיד ימשך עצמו להשם יתברך בכל מה שיוכל בין בעליה בין בירידה חס ושלום, אפלו אם תהיה הירידה חס ושלום איך שתהיה, אף על פי כן יהיה חזק ואמין בדעתו למשך ולהשתוקק ולהתגעגע תמיד אליו יתברך ולצעק ולהתפלל ולהתחנן אליו יתברך תמיד, ולעשות מה שיוכל בעבודת ה' בשמחה, אפלו אם יהיה איך שיהיה – כל זמן שאין לו התחזקות הזאת באמת, אי אפשר לו להתקרב להשם יתברך באמת.

"וְכָל כֶּף הוּא צָרִיף לְהִתְחַזֵּק" – מִמְּשִׁיף רַבְּנוּ וְאוֹמֵר – "עַד שֶׁהוּא מִכְרַח לְהִיּוֹת מְרָצָה לְעַבֵּד אֶת ה' תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיָּיו עַל מִנַּת שְׁלֹא לִקְבֹּל פָּרֶס. כִּי לְפַעְמִים נִדְמָה לְהֶאֱדָם שְׂרָחוּק שֶׁהוּא יִזְכֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבֹּא לְפִי גִדֹּל הִתְרַחֲקוּתוֹ מֵהֶשֶׁם יִתְבָּרֵךְ – אֵף עַל פִּי כֵן יִהְיֶה מְרָצָה לַעֲשׂוֹת מַה שְּׂיוּכָל בַּעֲבוּדַת ה' בְּלֹא עוֹלָם הַבֹּא. וְאִפְּלוּ אִם נִרְאָה לוֹ שִׁיְהִיָּה לוֹ גִּיהֶנֶם גַּם כֵּן חֵס וְשָׁלוֹם – יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִיָּה הוּא מְחִיב לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלוֹ תָּמִיד בַּעֲבוּדַת ה' כָּל מַה שְּׂיוּכָל לַעֲשׂוֹת וְלַחֲטֹף אֵיזָה מִצָּוָה אוֹ תוֹרָה וּתְפִלָּה וְכִיּוּצָא, וְה' הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה. וְכַעֲיֵן מַה שְּׂמִסְפָּרִים בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זָכַר צָדִיק לְבָרְכָהּ, שְׁפַעַם אַחַת נָפַל בְּדַעַתוֹ מְאֹד מְאֹד עַד שֶׁנִּדְמָה לוֹ שֶׁבּוֹדָאִי לֹא יִהְיֶה לוֹ עוֹלָם הַבֹּא חֵס וְשָׁלוֹם וְלֹא יִהְיֶה לוֹ בְּמַה לְהַחֲיוֹת אֶת עַצְמוֹ כָּלֵל, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי אוֹהֵב אֶת הֶשֶׁם יִתְבָּרֵךְ בְּלֹא עוֹלָם הַבֹּא!', וְכָל אָדָם אִפְּלוּ אִישׁ פָּשׁוּט – אִי אִפְּשָׁר לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר בְּאַמְתָּ, כִּי אִם כְּשִׁיכּוֹל לַעֲמֹד בְּכָל הַנִּזְכָּר לְעִיל" – - -

בְּדוֹר הַזֶּה אֲנַחְנוּ בְּאַמְתָּ חַיִּים בְּמִצִּיאוֹת כְּזוֹ, שֶׁבָּהּ נִרְאָה שְׁאַנְחָנוּ יִגְעִים לְרִיק, כִּי כַחוֹת הַסֵּטְרָא-אַחְרָא גְּדוֹלִים לְאֵין שְׁעוֹר מֵאַתְּנוּ, לוֹלֵא דְּבָרֵי רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ הַלֵּל, מִי יוּכָל לְהַחֲזִיק מַעֲמָד? וּבְאַמְתָּ עֵינֵינוּ רוֹאוֹת שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹא יוֹדְעִים מֵהַדְּבוּרִים הָאֵלּוּ, מִתִּיאָשִׁים לְגַמְרֵי מַעֲבוּדַת הֶשֶׁם וְנוֹפְלִים לְזִרְעוֹת הַיֵּצֶר, בְּאַמְרָם: אִם בְּכָל מִקְרָה אֵין לִי תִקְוָה וְתוֹחַלֶּת, לְפָחוֹת אֶהְיֶה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה.

אֲבָל מִי שֵׁישׁ לוֹ אֶת הַדַּעַת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל רַבְּנוּ, אוֹמֵר לַעֲצֹמוֹ: אֵף עַל פִּי כֵן אֲנִי עוֹבֵד אֶת הֶשֶׁם כִּי זֶהוּ רְצוֹנוֹ, וּמַה שֵׁישׁ לִי אֲנִי רוֹצֶה לְתַת לוֹ יִתְבָּרֵךְ!

זוֹהִי כּוֹנֵת חַז"ל כְּשֶׁאֲמָרוּ שֶׁהִגָּאֵלָה תְּבוּא מְתִי שְׁעַם יִשְׂרָאֵל יִתִּיאֲשׁוּ – כְּשֶׁהֵם יְבִינּוּ שְׂמֵצָד הַמַּעֲשִׂים שֶׁלֵּהֶם אֵין לָהֶם תִּקְוָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן יִמְשִׁיכוּ לְעַבֵּד אֶת הֶשֶׁם, כְּזוֹ נַחַת רוּחַ לֹא הִיָּתָה לְהֶשֶׁם יִתְבָּרֵךְ מִיּוֹת עוֹלָם!

הכל בכח הצדיק

והכל כמובן בכח הצדיקי אמת, רבנו הקדוש ורבי נתן, כי אדם מן השורה אינו יכול להחזיק היום מעמד בעבודת השם באמת בדור הזה, משום שאף אדם אינו מסגל להשקיע, כשהוא יודע שאין שום תועלת בהשקעתו.

וזהו המצב היום, מי שלא יודע מהדבורים של רבנו, לא יכול להחזיק מעמדה. הוא יכול גם להיות חסיד ברסלב, אם הוא לא מכניס היטב ללבו את דבורי ה'עלים לתרופה' ה'לקוטי הלכות' ה'משיבת נפש'; אם אינו מחבר לדבורי רבנו ורבי נתן, בלתי אפשרי שלא יתיאש. או שיאבד את עולמו, או את שפיותו, או את שניהם יחד. כי מי שטעם את הטעם של קרבת השם, ואחר כך התיאש, אין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא, כי גם מהבלי העולם הוא כבר לא יכול להנות, כי טעם טעם טוב יותר.

יש אנשים שהגיעו למצב שאבדו את שפיותם, בגלל התקוות והיאוש שלהם בענייני יהדות. במקרה ה'טוב' האדם נשאר ביהדות אבל 'לייט', מה שהולך, הולך, ומה שלא – לא אכפת לו כלל, כמו בת-יענה הטומנת ראשה בחול.

למען שמו באהבה

אבל אין זו האמת לטמן את הראש בחול, האמת היא להתקרב אל הצדיק וללמד את דבריו הקדושים, שמלמד אותך מהו טוב ומהו רע, לא לותר על קוצו של יו"ה, והעקר: לדעת שגם אם נראה לך שאין לך תקנה, אתה תמשיך לעשות את שלך למען שמו באהבה.

מלך אוהב צדקה ומשפט

רבנו הקדוש מגלה לך, שאמנם השם יתברך מנהיג את עולמו במשפט, אבל גם בצדקה, וגם אם לפי משפט התורה עציתה מה שעשיתה,

ישבת ודברת לשון הרע בפני חבורה שלמה, בכל זאת כשמגיעה אחר כך תפלת מנחה, אתה תעמד ותתפלל כמו חסיד ברסלב עם כל ההתלהבות.

יבוא היצר הרע ויאמר לך: השתגעתי? שעה שלמה דברת לשון הרע, גרמת למחלקת ושנאת חנם, עכשו איך אתה עומד ומתפלל כך? או שאתה משגע, או שאתה צבוע ורמאי.

אף אתה אמר לו: לא, אני לא שקרן ולא צבוע, אני יודע בדיוק מה היה מקדם, עברתי אכן עברה חמורה, אבל אני מאמין בצדיק האמת שמגלה לי שרחמי יתברך הם עד אין קץ ואין תכלית, והוא אומר לי שבורא עולם הוא חנון המרבה לסלח. ולא עשיתי זאת בגלל שרציתי, אלא משום שהיצר בער בי עד שאבדתי את השכל שלי ועשיתי מה שעשיתי, ועכשו אני חוזר בתשובה ומתחרט על כך וממשיך להיות עבד השם.

מי יכול לנהג כך? הרי מי שהוא אדם אמתי ובאמת מאמין בתורה הקדושה, אינו מסגל להמשיך הלאה אחרי שהוא נכשל, אם לא רבנו הקדוש ורבי נתן. הם יש להם את הכח האדיר להכניס בלב האדם להמשיך ולעבד את השם למרות הכל.

פגשתי יהודי שהשתיך לחסידות מסימת והפך לא מכבד לחסיד ברסלב, והוא ספר לי שבחסידות שממנה הגיע ישנו אברך אחד שנכשל לא עלינו באסור, ומאז הוא כבר לא מתפקד, הפך לצל-אדם.

מצד האמת, צודק אותו אברך. אבל הצדיק יכול לתקן אותו ולקרב אותו בחזרה אל השם. ובאמת אותו מקרב שספר לי זאת, הוסיף שהוא באמת עובד כדי לקרב את אותו אחד לדעת של רבנו הקדוש.

עבודת השם שלאחר יאוש

וזה מה שקורה אתנו למעשה באחרית הימים, השם יתברך בעצמו גורם לנו להתיאש יאוש מחלט, מביא אותנו למצב של "אזלת-יד ואפס

עצור ועזוב", וכל זאת כדי להוציא מאתנו את הדבר המבחר ביותר – 'עבודת השם שלאחר יאוש', שכן עבודת השם של ה'מצלחים' כבר היה לו המון. עכשו הוא צריך את העבודת השם של המיאשים מגאלת נפשם, מאלו שנכשלו בחייהם כשלון אחד גדול!

"עכשו אחרי שנכשלתם" – אומר הרבנו של עולם – "אני רוצה לראות אתכם ממשיכים לעבד אותי". ואנו אומרים: בורא עולם, אם זה מה שאתה רוצה – אעשה. גם אם כבר אין לי לא עולם הזה ולא עולם הבא – עכשו אני בא רק בשבילך!

עכשו, כשנכבד התיאשנו מלקבל את התאר "צדיק" מאחר ועברו ועוברים עלינו כל כך הרבה נפילות, עכשו אנחנו עושים זאת רק בשבילו יתברך.

מהלך שמימי באחרית הימים

כשהעולם מתקן, והנהגת העם בצניעות, אז אפשר לקיים בקלות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (ראה משנה תורה להרמב"ם, הלכות אישות פרק י"ג). בזהר הקדוש מספר שפשרבי שמעון בר יוחאי היה יוצא מבית המדרש לשוק והיו עומדות שם נשים, היה אומר "אל תפנו אל האלים" (זהר קדשים פ"ד), מפני שעברה היא כמו עבודה זרה, אולם אז בזמנו היו כל הנשים לבושות בצניעות כדבעי, ומה נאמר היום?!

ה'אור החיים' הקדוש אומר שלפני ביאת המשיח, כמעט לא תשאר בחירה. אני מכיר יהודים בני שבעים-שמונים שכל חייהם אינם מכירים שום דבר מלבד למוד התורה, ובוכים בדמעות שליש על שאינם יכולים לצאת החוצה מבלי להכשל. ולא מדברים על תל-אביב, אלא על בני-ברק ומאה-שערים!

אין את מי להאשים, כך הוא המצב היום. הקדוש ברוך הוא ברא את האדם עם בושה טבעית, אדם מטבעו אמור ללכת כשהוא לבוש

בצניעות, אבל היום הבושה הטבעית הזו נעלמה ואנשים רוצים רק לבלט כמה שיותר. זו גזרה מן השמים.

ומה הקדוש ברוך הוא רוצה מאתנו? שנהיה בתוך המצב הבלתי אפשרי הזה, שבו אין סכוי להיות שלם בקדשה ובטהרה, ולמרות זאת נמשיך לעשות מה שאנחנו כן מסגלים, למענו יתברך בלבד. השם יתברך משתוקק לעבודת השם של אלו שהם לאחר יאוש ואף על פי כן הם לא עוזבים אותו יתברך. זוהי הנחת וההתפארות שלו.

לא בשביל התאר

ואנחנו נבחרנו למטרה הנשגבה הזו! אנו ה'ספירת' הכי חשובה, שגלחמים על קדשת העינים, למרות שאין לנו – בדור הזה – סכוי לקבל את התאר "שומרי עינים".

אנו שומרים על העינים, לא בשביל התאר, לא בשביל גן עדן, וגם לא בשביל להנצל מגיהנם, אלא רק למענו יתברך.

משמים כביכול מציבים לפנינו מטרה בלתי אפשרית, לשמר על העינים בדור שכלו מוצף בפריצות נוראה, אדם שואל: מה רוצים ממני?! התשובה היא: בורא עולם רוצה לראות כמה אני נאמן אליו למרות הכל. ואנו נאמר לו: בורא עולם, זה מה שאתה רוצה? תקבל!

מלאכים, יש לו הרבה בעולמות העליונים, הוא יתברך רוצה בני אדם שחיים בתוך החשך הנורא הזה ומושכים את עצמם למרות הכל אליו!

אין כיום דבר כזה שאדם יתנו לו לעבד את ה' ללא הפרעה, אם מצד אשתו אין לו מניעות – אז מצד ילדיו, ואם לא – אז מצד שכניו, אבל חייב להיות שיהיו לו מניעות מצד הסביבה.

אני מכיר יהודי שחזר בתשובה שלמה, אבל אשתו פוחדת פחד נורא מלעשות פתאום שנוי כה גדול בחייה בגיל כזה, היא קנתה לבעלה במתנה ליום הולדתו הארבעים כרטיס טיסה לאומן, אבל לשנות את

אֲרֵץ חַיִּיהָ הִיא אֵינָה מוֹכֶנֶה בְּשׁוֹם אֶפֶן. הִיא פּוֹחֶדֶת שֶׁהוּא יִשְׁמַר שַׁבָּת וְדוֹאֶגֶת בְּכָל פַּעַם שֶׁהוּא יַחְלִיל שַׁבָּת, כְּמוֹ גּוֹי שֶׁנֹּזֵהר מִשְׁמִירַת שַׁבָּת... וְהוּא, בַּעֲלָהּ, בּוֹכָה בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ "בּוֹרָא עוֹלָם, תַּעֲזֹר שֶׁהַמְּכֻנָּה לֹא תַעֲבֹד, שֶׁלֹּא אַחֲלִיל שַׁבָּת". וְכֵן הֵם חַיִּים כְּבֹר מִסֵּפֶר שָׁנִים. אֲתֵם יוֹדְעִים אִיזוֹ נַחַת רוּחַ יֵשׁ לְבוֹרָא עוֹלָם מִיהוּדִי כָּזֶה?

וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְאָדָם זֶה לְהַתְגַּרֵּשׁ? הֲרִי הֵם אוֹהֲבִים אֶחָד אֶת הַשָּׁנִי, וּמִי עָרַב לוֹ שֶׁאֵם יִתְגַּרֵּשׁ לֹא יִתְדַרְדֵּר בְּרוּחַנִיּוֹת וְיִתְרַחֵק הַרְבֵּה יוֹתֵר? זֶהוּ נִסְיוֹן לֹא פָּשׁוּט כָּלֵל וְזוֹ דְּגֻמָּה אַחַת מֵתוֹךְ רַבּוֹת, וְאֵין לְשַׁעַר אֶת הַהִתְמוּדָּיוֹת שֶׁעוֹבְרִים יְהוּדִים בְּדוֹר הַזֶּה.

בְּלִי יִצְרָ הָרַע – אֵין הָעֲבוּדָה נַחֲשֶׁבֶת

רַבֵּנוּ הַקְדוֹשׁ אוֹמֵר:

"אִם אֵין יִצְרָ הָרַע לְאָדָם אֵין עֲבוּדָתוֹ נַחֲשֶׁבֶת כָּלֵל. וּבִשְׂבִיל זֶה מֵנִיחַ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת הַיִּצְרָ הָרַע שִׁיתְּפֹשֵׁט כָּל כֶּךָ עַל הָאָדָם, וּבִיּוֹתֵר עַל מִי שֶׁחָפֵץ בְּאַמֶּת לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ", רַבֵּנוּ מְגַלֶּה לָנוּ אֶת הָאֱמֶת, שֶׁמִּשְׁמַיִם מְגַרִּים אֶת הַיִּצְרָ הָרַע דּוֹקָא בְּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם, וְרַבֵּנוּ מְמַשִּׁיךְ: "אֵף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִשְׁטוֹתוֹ וְהַתְּגַרּוֹתוֹ כָּל כֶּךָ הוּא מְבִיא אֶת הָאָדָם לְמָה שֶׁמְבִיא – לְכַמָּה עֲוֹנוֹת וּפְגָמִים גְּדוֹלִים – אֵף עַל פִּי כֵן הַכֹּל כְּדֹאִי אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ בִּשְׂבִיל הַתְּנוּעָה טוֹבָה, מֵה שֶׁבִּתְקַף הַתְּגַבְּרוֹתוֹ שֶׁל הַיִּצְרָ הָרַע, מִתְּגַבֵּר עָלָיו הָאָדָם בְּאִיזָה תְּנוּעָה וּבוֹרַח מִמֶּנּוּ – שֶׁזֶה יִקָּר אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ בִּיּוֹתֵר מֵאֵלּוּ עֲבַד אוֹתוֹ אֵלֶּף שָׁנִים בְּלִי יִצְרָ הָרַע".

סוּד עֲצוֹם וְנוֹרָא מְגַלֶּה לָנוּ כָּאֵן רַבֵּנוּ; בְּשָׁמַיִם נַחֲשֶׁבֶת הַהִתְגַּבְּרוֹת הַקְּטָנָה שֶׁהַיְּהוּדִי מַצְלִיחַ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ – לְמִרוֹת שֶׁקֹּדֶם לָכֵן הַצְּלִיחַ הַיִּצְרָ לְהַפִּילוֹ לְעֲוֹנוֹת וּפְגָמִים גְּדוֹלִים – יוֹתֵר מֵאֵלּוּ הָיָה הַיְּהוּדִי עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם אֵלֶּף שָׁנִים בְּלִי יִצְרָ הָרַע!

למרות שבמאבק הזה, מי שגובר על פי הרב הוא היצר, והשאלה מזדעקת מאליה: בורא עולם, הרי היצר מצליח להפיל אותי ברב המקרים, אז מדוע אתה מגרה אותו בי, מה התועלת בכך?!

ובורא עולם משיב: משה'לה, זה כדאי עבורי. תשאיר לי את החשבונות, אני מבין יותר טוב ממך מהו רוח ומהו הפסד. "כי כל העולמות" – מסביר רבנו – "לא נבראו כי אם בשביל האדם, שכל מעלתו וחיבתו הוא מחמת שיש לו יצר הרע כזה והוא מתחזק כנגדו".

מהי הנחת הגדולה ביותר?

אלו היו שואלים אותנו: מהי הנחת רוח הגדולה ביותר של השם יתברך? היינו אומרים: מלאכי השרת, שרפים ואופנים, כשהם אומרים שירות ותשבחות – הם מעלים את הנחת הכי גדולה, ולואי היינו זוכים לשמע אותם, איזה תענוג רוחני היה זה!

אבל השם יתברך אומר לנו: אתם טועים ואינכם מבינים מהי הנחת הגדולה ביותר שלי, כי כל העולמות נבראו רק בשביל האדם שנאבק עם יצרו!

על כן – מסכם רבנו – "כל מה שהוא (היצר) מתפשט ביותר ויותר – כמו כן הוא יקר בעיניו יתברך יותר כל תנועה בעלמא שהוא מתחזק נגדו, והשם יתברך בעצמו עוזרו לזה, כמו שנאמר 'ה לא יעזבנו בידו'" (משיבת נפש אות לו, על פי לקוטי מוהר"ן תנינא מט ועוד).

מסקנת הדברים היא: שצריך לברח מן היצר הרע, לא להסכים להכנע לו. אולם כאשר הוא מתגבר עליך בכל זאת ומכשיל אותך, כעת מתחילה העבודה האמתית שבעבודה ברא השם יתברך את כל העולמות כלם! ואם אינך מתאש ואתה ממשיך להאבק, אתה חשוב ויקר אצלו יתברך לאין ערף!

אם כן, הדור שלנו הוא הכי חשוב, כי עבורו ברא השם יתברך את כל העולמות וכל הדורות. אנחנו זכינו ויִרְדְּנוּ לעולם בדור שבו היצר הרע התפתח לממדים כאלו שלא היו מיום בריאת העולם.

תשאלו, אם כן מדוע השם לא הביא את כל זאת מיד בתחלת הבריאה, כדי שיעלו אליו השעשועים האלו כבר בדור מקדם יותר?

התשובה היא: אלו לא היו כל האבות הקדושים, הנביאים, התנאים, האמוראים, הגאונים, הצדיקים, לא היו לנו הכלים להחזיק בהשם יתברך ובתורה הקדושה בתוך חשך ואפלה כבדה שכזאת.

כל היסודות הקדושים שיסדו הצדיקים בכל הדורות, משתתים ומשרשים בתוכנו. אין זה אומר שלא נפל, כי היצר וחילותיו חזקים הם היום לאין שעור, אבל בכח כל צדיקי האמת יש לנו את האפשרות לא להתנאש, לקום למרות הכל ולהמשיך הלאה באמונתנו ויהדותנו.

100% עבודת השם

לכן, מצד אחד בורא עולם הוא שמביא אותנו למצב שנתנאש מן הגאולה הכללית והפרטית. מאידך, הוא שולח לנו את רבנו הקדוש רבי נחמן ותלמידו רבי נתן, לחזק את כל המיאשים, ומהשלוך המנצח הזה נוצר מוצר חדש ונדיר: מוצר שהוא 100% עבודת השם טהורה. בלתי להשם לבדו, ללא שום אינטרסים אישיים.

אתה מסתכל לאחור על כל השנים שטרחת, כל המאמצים האדירים שהשקעת בשביל שמירת העינים, שמירת הלשון, ואתה רואה שעדיין היצר הרע 'חוגג עליך', שום דבר לא יצא לכאורה מכל ההתאמציות שלך, ונראה שלעולם לא תוכל להיות תחת ההגדרה של צדיק ועובד השם.

ממילא, היצר הרע אומר לך: סגר את הבסטה, בוא אתי ותהנה מהעולם. הרי בין כה וכה תירש גיהנם במקרה הטוב, אם בכלל יקבלו

אותך שם, כי יש דברים גרועים יותר, בוא לפחות 'תעשה חיים' עד אז.

כך אכן ספרו לי בחורי ישיבות שחזרו בשאלה ל"ע, שהסבה שפרקו מעליהם על מלכות שמים היתה דוקא דרשות המוסר של המשגיח בישיבה, והדרשות של שאר הרבנים שהביאו מבחוץ. בחורים צעירים אלו, בשיא המלחמות והנסיגות, שמעו מוסר בלי סוף, ללא טפת התחזקות, והגיעו למסקנה שאין להם כבר מה להפסיד. בנים למשפחות של יראים ושלמים, תלמידי חכמים וחסידים, נושרים מהיהדות אך ורק בגלל היאוש.

אבל בורא עולם ברחמיו המרבים שלח לנו את רבנו הקדוש ורבי נתן, שמגלים לנו שכל המציאות שאנו רואים היום, היא בכונת מכון מאתו יתברך, ואם נפלו ונכשלנו, ואפלו פעמים רבות אין מספר, אין זה אלא כדי שנגיע אל נקדת האמת האמתית - עבודת השם לכבוד השם נטו.

לא לוותר

רבי נתן כותב לבנו "ברב הדברים אתה אנוס"¹. אמנם כתוב "אנס רחמנא פטריה" (בבא קמא כח:), אבל לא כתוב שמי שאנוס מתר לו כבר הכל.

מאידך, אם נכשלת בגלל המצב הקשה של הדור הזה, אל תאשים את עצמך. תתחיל מחדש לשמר על העינים. זה מה שרוצים ממך משמים. אם הגעת ל'אלקי נצר' בסוף התפלה וראית שלא כוננת בכל התפלה, אל תאמר שכתב אין טעם לכוון, וגם אל תלקה את עצמך על שלא כוננת, אלא תאמר לפחות את התפלה הזו בכוננה.

1. עלים לתרופה, יום ג' עקב תר"ג: "אבל זה צריכין לזכר בכל פעם, בפרט אתה בני, שאין יודעים כלל, ואינך יודע מה שאין אתה יודע. רק זה ברור ואמת זך וצלול שאיך שהוא איך שהוא איך שנעשה עמך ואיך שאתה חייב בכמה דברים, ואיך שאתה אנוס הרבה ברב הדברים, ואיך שאתה בכמה דברים מצות ונקודות טובות שאתה חוטף בחסדו וישועתו הנפלאה בכל יום בכל מה שעובר עליך בכל אלה"

מטרת כל דברי ההתחזקות האלו הם לא לומר לאדם שילך לישן ולא יעשה כלום, אלא אדרבה, שהאדם ישאר על עמדו, שלא יותר מראש לבעל-דבר ויכנע אליו לגמרי, אלא יעשה את כל מה שהוא יכול כל עוד רוח חיים באפיו, בשביל השם יתברך.

זו העבודה הכי יקרה בעיני השם. רק עבודת השם כזו תביא גאולה, כי אין בן דוד בא, עד שיתאשו מן הגאולה בכח המעשים, ויצפו לגאולה רק בחסדו יתברך לבד.

השם יתברך גורם לנו באחרית הימים, שמי שירצה להיות עבד השם באמת, יהיה מוכן לעבדו אפילו לאחר יאוש. אבל מי שלא יהיה מוכן לעבד אותו לאחר יאוש, לא יחזיק מעמד. משל למה הדבר דומה? לאדון שקורא לעבדו, וכאשר הוא נגש אליו, הוא מצוה עליו ללכת ממנו. אחר כך שוב קורא לו, ושוב משלח ומגרש אותו מעל פניו. זוהי ההרגשה של מי שרוצה להתקרב אל ה' באחרית הימים.

ואפשר לעשות מזה שיחה נאה בינו לבין קונו: "רבונו של עולם, אני לא אעזב אותך בכל מצב, אז מה בצע בדמי ברדתי אל שחת? מדוע שתרחקני ממך, הרי בין כה וכה אחזיק בך".

חסד וצדקה המלבשים במשפט

רק מי שיהיה מוכן להוריד את העינים ברחוב גם אם הוא לא ידוע כ"שומר עינים" ויש לו גם עבר פלילי בנושא זה ואולי גם בהווה; רק מי שיהיה מוכן ללמד חצי דף גמרא, או שורה אחת, גם אם אינו ידוע כ"מתמיד מפלג" אלא כבטלן ועצלן; רק מי שיהיה מוכן להתפלל פסוקי דזמרה בהתלהבות ובנעימה גם אם הוא נמצא כעת ב'שטיבלאך' ואינו נמנה בין ה"עובדים" הגדולים; רק מי שיהיה מוכן לחטף עוד דבר קטן בעבודת השם גם אם הוא בטוח שהוא טס עוד מעט ישירות לגיהנם – רק אלו יחזיקו מעמד בדור הזה!

וזה מה שהשם רוצה היום, כי החשן הנורא שירד באחרית הימים אינו דבר טבעי, וכל מה שרוצים מאתנו משמים הוא דבר אחד: שלא נתיאש.

שמירת עינים של "שומרי עינים"; התמדת התורה של "מתמידים" מפלגים; תפלה של "עובדי השם" גדולים – היה להשם יתברך המון, אך באחרית הימים הוא רוצה גם את השמירת עינים ולמוד התורה ותפלה בהתלהבות, של כל המיאשים מגאלת נפשם.

מי שרוצה להיות מאלו שיחזיקו מעמד באחרית הימים – שיתחבר לרבי נחמן ורבי נתן, שילמד 'משיבת נפש' 'השתפכות הנפש', 'עלים לתרופה' ו'לקוטי הלכות'. זוהי הערבה היחידה להחזיק בשמירת היהדות בדור הזה, ובזכות אלו שיחזיקו בדעת הקדושה הזו, תבוא הגאולה האמתית והשלמה, כלשון קדשו של רבי נתן:

"כי בודאי עקר הגאולה תבוא רק על ידי תשובה ומעשים טובים, כמו שכתוב 'ובא לציון גאל ולשבי פשע ביעקב' וכו', אך אף על פי כן יהיה הכל רק בחסד ובצדקה, כי התשובה של השבי פשע לא יהיה בה כח להביא את הגאולה, רק ה' יתברך בחסדו וצדקתו יקרב הגאולה למענו. אך מחמת שאי אפשר להמשיך הצדקה וחסד כי אם על ידי בחינת משפט, על כן ההכרח להמתין עד שיעשו קצת תשובה שעל ידי זה יוכל בנפלאותיו להלביש הצדקה במשפט, וגם מעט התשובה הכל ממנו, על ידי בחינת תורת ה' ותפלת ה' שעל ידי זה יכניס בלבם לצעק ולהתפלל תמיד לה' יתברך עד שיכמרו רחמיו, כי יראה כי אזלת יד וכו' ויקבל מעט דמעט תשובתנו ותפלתנו ברצון באפן שילביש בנפלאות נפלאותיו הצדקה במשפט ועל ידי זה תבוא הגאולה. ויקים: 'ציון במשפט תפדה', על ידי 'ושביה בצדקה', כי שביה לא יהיה כדאי בתשובתם להביא הגאולה, אך על ידי תשובתם המעטה יעוררו צדקתו יתברך שילבישה במשפט עד שיקים ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה במהרה בימינו, אמן" (לקוטי הלכות, מתנה ה', לג).